

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Казаков В. В. Перспективы использования и развития мультимедийных технологий в образовании / В. В. Казаков, В. Г. Казаков, А. М. Федотов // Вестник НГУ. – 2011. – Т. 9. – Вып. № 2. – С. 15–24. – (Серия «Информационные технологии»).

2. Калачова Л. В. Підготовка викладачів інститутів післядипломної педагогічної освіти до застосування аудіовізуальних засобів навчання : електр. навч. курс [Електронний ресурс] / Л. В. Калачова. – Режим доступу : <http://avzn.distance.in.ua>.

3. Клементьев И. П. Технологии видеоконференцсвязи в учебном процессе вуза : сб. ст. участников Всерос. конкурса науч. работ студентов и аспирантов «Телематика 2010: телекоммуникации, веб-технологии, суперкомпьютинг» / И. П. Клементьев, Н. Е. Лозовная, В. А. Устинов. – СПб. : СПбГУ ИТМО, 2010.

4. Коваль М. Досвід організації і проведення дистанційного спілкування / М. Коваль, Б. Шуневич,

А. Кахович // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : збірник наукових праць. – Львів : ЛДУ БЖД, 2006. – Вип. 1. – С. 119–125.

5. Кухаренко В. М. Інструменти соціальних мереж : матеріали вебінару [Електронний ресурс] / В. М. Кухаренко. – Режим доступу : <http://eicl.kharkiv.edu/upload/e-learning.ppt>.

6. Самойленко О. М. Відеоконференції в системі дистанційної освіти [Електронний ресурс] / О. М. Самойленко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. – Вип. 2 (6). – Режим доступу : <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/viewFile/137/123>.

7. Южаткина Ю. Вебинары [Электронный ресурс] / Ю. Южаткина, М. Фатина // Обучение и развитие персонала Trainings.ru. – Режим доступа : <http://www.trainings.ru/library/articles/?id=12339>.

Дата надходження до редакції: 08.06.2015 р.

УДК 378.14

Наталя РУЧИНСЬКА,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри математики
Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського

Інна СЕМЕНЕНКО,
аспірантка Державного вищого навчального закладу
«Університет менеджменту освіти» НАПН України

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

У статті розглянуто основні підходи зарубіжних та українських дослідників щодо визначення поняття змішаного навчання. Висвітлено основні структурні елементи моделі змішаного навчання. Представлено визначення поняття змішаного навчання та переваги його впровадження в навчальний процес.

Ключові слова: змішане навчання, онлайн-навчання, освітнє середовище, навчальний контент, персоналізоване навчання.

В статье рассмотрены основные подходы зарубежных и украинских исследователей к определению понятия смешанного обучения. Освещены основные структурные элементы модели смешанного обучения. Представлено определение понятия

смешанного обучения и преимущества его внедрения в учебный процесс.

Ключевые слова: смешанное обучение, онлайн-обучение, образовательная среда, учебный контент, персонализированное обучение.

The paper takes a look at basic approaches of foreign and Ukrainian researchers to the definition of blended learning. The basic structural elements of blended learning model are highlighted. The definition of blended learning and the benefits of blended learning implementation in the educational process are presented in the paper.

Key words: blended learning, online learning, learning environment, educational content, personalized learning.

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку вищої школи в Україні, введення нових освітніх стандартів, входження країни в Болонський процес та інші міжнародні угоди стимулюють формування нових підходів і розробку принципово нових критеріїв якості навчання. Зростаючі вимоги до якості, доступності та зручності навчання сприяють пошуку в педагогічній науці нових форм, засобів, методів та технологій навчання, що надають можливість отримати якісну освіту, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології. Усе більшої популярності в Україні набувають технології змішаного навчання у вищій освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні українська освіта перебуває на етапі становлення та розвитку змішаного навчання. Такі зарубіжні дослідники, як Б. Барретт (B. Barrett), С. Бонк (C. Bonk), Р. Гарретт (R. Garrett), Р. Гаррісон (R. Garrison), Х. Канука (H. Kanuka) займалися питанням визначення особливостей змішаної форми навчання. Проблему впровадження змішаного навчання в Україні досліджували В. Биков, А. Андреев, О. Самойленко, Б. Шуневич, В. Кухаренко, К. Бугайчук, В. Наумов, Н. Рашевська, В. Бабенко та ін.

Постановка проблеми. Сьогодні тенденція навчання чітко розвивається в напрямку змішаного навчання як процесу, що створює комфортне освітнє інформаційне середовище, системи комунікацій, котрі надають усю необхідну навчальну інформацію. Існує чимало підходів до визначення поняття змішаного навчання, проте означене питання залишається відкритим.

Мета статті – проаналізувати та охарактеризувати основні підходи до визначення поняття змішаного навчання.

Виклад основного матеріалу. Зарубіжні та українські вчені неодноразово намагалися дати визначення поняттю змішаного навчання. Означений термін став широко застосовуватися в методах навчання після публікації Бонком і Грехемом (C. Bonk, C. Graham) у 2006 році книги «Довідник змішаного навчання» [7].

Змішане навчання ще називають гібридним, комбінованим, інтеграційним [12]. На думку Чарльза Дзюбана (Charles D. Dziuban), його слід розглядати як деякий педагогічний підхід, що ефективно поєднує активну роботу в аудиторії з технічними можливостями мережі та має такі характеристики: перехід від лекцій до особистісно орієнтованого навчання, при якому студенти стають активними, а процес навчання – інтерактивним; посилення взаємодії між студентом та викладачем, студентів між собою та студентів із ресурсами мережі; комплексне формування та збагачення механізмів оцінювання студентів [9].

Науковці з Клейтонського Крістенсенського інституту інновацій, які вже багато років займаються вивченням методів змішаного навчання, відзначають, що це навчання є формальною освітньою програмою, згідно з якою студент навчається:

- частково через онлайн-навчання, з деяким елементом власного контролю над часом, місцем, шляхом і темпом навчання;
- частково в аудиторії під час заняття, контрольованого викладачем;
- за умови, що всі етапи впродовж навчання кожного студента в межах курсу або предмета взаємопов'язані з метою забезпечити досвід комбінованого

навчання.

Дослідники роблять акцент на тому, що змішане навчання передбачає залучення студента до інтернет-простору, щоб забезпечити йому індивідуальний досвід навчання. Це означає підвищений контроль студента над часом, місцем, шляхами та темпами власного навчання [10].

Р. Гаррісон (R. Garrison), Х. Канука (H. Kanuka) визначають змішане навчання як особистісно орієнтований підхід до створення навчального досвіду, за якого слухач перебуває у безпосередній взаємодії з іншими студентами, з викладачем, а також із контентом через інтеграцію очного та онлайн-середовищ [11]. Змішане навчання базується на ідеї, згідно з якою в сучасних умовах трансформації системи освіти можна оптимально поєднувати сильні сторони традиційного навчання із перевагами дистанційних технологій. Коли значна частина матеріалу засвоюється студентами самостійно в дистанційному компоненті програми або курсу, очні заняття можуть бути більш насиченими та ефективними організованими. Система змішаного навчання пропонує також реальні підходи до вирішення одного із головних завдань традиційної освіти – реалізації та розвитку у повному обсязі потенційних можливостей кожного студента.

У. Мессі (W. E. Massie) змішаним вважає таке навчання, за якого від 30 до 79 % навчального часу проводиться онлайн. Змішаний підхід передбачає більшу відповідальність студента за своє навчання, що створює навчальну ситуацію, яка може бути більш значущою на особистісному рівні, адже студент демонструє розуміння за межами механічного запам'ятовування, здобуває знання завдяки особистим зусиллям [13].

Змішане навчання передбачає збереження загальних принципів побудови традиційного навчального процесу. Ідея застосування елементів асинхронного й синхронного дистанційного навчання при змішаному навчанні полягає в тому, що певну частину навчальних дисциплін студенти засвоюють завдяки традиційним формам навчання, а іншу – за технологіями мережевого навчання. Співвідношення частин визначається готовністю освітньої установи в цілому до подібної побудови навчального процесу, а також бажанням і технічними можливостями студентів.

Інший підхід до класифікації моделей змішаного навчання стосується виокремлення в них структурних елементів. Дональд Кларк (D. Clark) виділяє чотири рівні інтеграції елементів у моделі змішаного навчання:

- *рівень елементів* – найнижчий рівень інтеграції, при якому елементи змішаної моделі навчання майже повністю взаємозамінні;
- *інтегрований рівень* відрізняється наявністю взаємозв'язку між елементами моделі змішаного навчання. При цьому кожен елемент повинен проектуватися з урахуванням усіх інших. Обов'язковими для інтегрованих моделей змішаного навчання є: єдність стилю оформлення елементів моделі; перехресні посилання між загальними частинами змісту різних елементів; вхідний і вихідний контроль у рамках одного елемента;
- *рівень педагогічної комунікації* характеризується наявністю особистого чи опосередкованого електронного середовища спілкування між студентами та викладачами;
- *рівень освітнього середовища* – найвищий

рівень інтеграції елементів моделі змішаного навчання, при якому внутрішні зв'язки між ними забезпечують їх органічне включення в освітній простір навчального закладу в цілому [2].

На думку Черіті Ейр (Charity Eyre), основними елементами успішної реалізації моделі змішаного навчання є:

- забезпечення контенту: комп'ютерні матеріали для викладачів та студентів, які потрібні для реалізації підходу змішаного навчання, повинні бути підготовлені заздалегідь; важливо враховувати, що різні програми мають різні терміни і способи підготовки;

- підбір та встановлення програмного забезпечення: ефективне використання контенту для освітніх цілей можливе лише завдяки потужній базі програмного забезпечення; важливо поновлювати програми та слідкувати за їх новими версіями з метою забезпечення якісного навчання;

- залучення викладача у навчальний процес: студенти під час навчання потребують підтримки інструктора чи викладача як частини навчального процесу, тобто, коли навчання є самостійним процесом, студенти знають, коли їм потрібен інструктор чи викладач і чому; залучення викладача до процесу навчання завжди повинно бути своєчасним і безпосередньо відповідати вимогам студентів;

- залучення студента у навчальний процес: під час використання технології змішаного навчання студент повністю залучений у процес навчання; він може самостійно контролювати час, місце, шляхи і темп навчання та розробляти матеріал індивідуально, на основі власних досліджень;

- командна робота: ефективно і динамічне навчальне середовище має забезпечити більш активну взаємодію студентів; синхронність онлайн-середовища передбачає не лише гнучкість, а й відкритий зв'язок із процесом навчання в будь-який час, що дозволяє студентам працювати в команді [8].

В. Г. Бабенко виділяє два напрями трактування поняття змішаного навчання [1]. Перший підхід пов'язаний із розумінням змішаного навчання як деякого формату навчальних курсів, при якому у дистанційних курсах використовують активні методи навчання. У цьому випадку основний матеріал викладається в рамках дистанційного курсу, який передбачає самостійну роботу студента. Закріплення і відпрацювання матеріалу проходить на очних заняттях, що реалізуються з використанням активних методів навчання. Другий підхід пов'язаний із розумінням змішаного навчання як моделі використання розподілених інформаційно-освітніх ресурсів у стаціонарному навчанні із застосуванням елементів асинхронного й синхронного дистанційного навчання.

Б. І. Шуневич визначає змішане навчання як комбіноване навчання. На його думку, комбіноване – це традиційне навчання, що передбачає діалогове навчання як частину позааудиторної роботи [5].

Ми погоджуємося з визначенням Н. В. Рашевської, що змішане навчання – це процес навчання, за якого традиційні технології навчання поєднуються з інноваційними технологіями електронного, дистанційного та мобільного навчання. Дослідниця визначає такі позитивні характеристики моделі змішаного навчання:

1. Доступність спілкування з викладачем у будь-який зручний час як в аудиторії, так і поза нею. За

такої моделі консультацію викладача можна отримати за допомогою електронної пошти, поспілкуватися на форумі та в чаті.

2. Навчання за зручним графіком та місцезнаходженням: матеріали в системі змішаного навчання можуть бути викладені як в онлайн, так і в офлайн-режимі. Усі матеріали компактно розташовані й немає потреби витрачати час на їх пошук. Їх завжди можна опрацювати в зручному для себе темпі в будь-якому місці.

3. Індивідуальний контроль за навчанням: викладач має можливість спостерігати за прогресом, часом виконання завдань та ритмом роботи кожного студента. Такі дослідження дозволяють будувати певний графік навчання студентів та консультувати кожного з них окремо. З іншого боку, студенти також мають можливість контролювати свою успішність, власні результати навчання та ліквідувати заборгованості.

4. Навчальні матеріали багаторазового використання дозволяють викладачеві удосконалювати, доповнювати та змінювати розроблені раніше навчальні матеріали, що робить процес навчання щороку відмінним від попереднього.

5. Розмаїття дидактичних підходів: кожна людина особлива і процес учіння у кожного відбувається по-різному. Модель змішаного навчання враховує особливості сприйняття інформації, оскільки дозволяє включати в курс аудіо- або відеолекції, графіку тощо [4].

На думку Н. Р. Балик, змішане навчання передбачає спільне використання мережі та стандартного навчання в аудиторіях. У такому комбінованому освітньому середовищі викладачі та студенти використовують онлайн-ресурси та інструментарій, а також особисто зустрічаються в університеті в рамках одного курсу або програми. Змішане навчання може включати такі типи діяльності: включення веб-ресурсів та інструментів в освітню програму; розробку і публікацію веб-сторінок для певної групи; використання онлайн-форумів, дискусій і спільної діяльності [3].

Завдання змішаного навчання полягає не в тому, щоб витиснути традиційне, а в тому, щоб ефективно інтегруватися в нього. Застосування змішаної форми навчання у навчальному процесі може стати одним із ключових напрямків модернізації освіти у вищій школі, оскільки відкриває широкі можливості для здійснення самостійної роботи студентів під керівництвом викладача, сприяє розвитку самостійної творчої діяльності, стимулює одержання додаткових знань та їх закріплення, що дозволяє готувати конкурентоспроможних фахівців. Змішаний підхід до навчання безумовно надає нові можливості для активного залучення студентів в освітній процес, підвищення якості освіти та впевненого наближення до стандартів європейської освіти. Змішане навчання дозволяє організувати персоналізоване навчання, згідно з яким кожен матиме можливість відповідно до потреб здобути нові знання та навички, а також ознайомитися із різноманітними методами і засобами не лише навчання, а й самоконтролю.

Перевагами змішаного навчання є:

- модульний принцип побудови програми комбінованого навчання дозволяє з набору незалежних курсів-модулів сформувати навчальну програму, що відповідає індивідуальним чи груповим потребам студентів;

- різносторонній виклад матеріалу полегшує студентам сприйняття, а сучасні засоби навчання і комунікаційні технології оптимізують процес формування необхідних навичок практичного застосування набутих знань;

- попри те, що змішане навчання певною мірою є індивідуалізованим, воно вимагає більшої універсальності викладу навчального матеріалу, що робить його придатним для широкого кола студентів із різним рівнем підготовки та мотивації;

- інтернет-зв'язок забезпечує наявність одночасного доступу до широкої аудиторії, що неможливо зробити в умовах традиційного навчання;

- поєднання традиційної та онлайн-форм навчання дає можливість студентам, які не змогли чи не встигли опрацювати навчальний матеріал, надолужити пропущене або вдосконалити власний рівень знань самостійно, за необхідності звертаючись за консультацією до викладача або однокурсників у дистанційній формі;

- зручний темп навчання, висока швидкість оновлення навчальної програми, можливість користуватися різноманітними мультимедійними засобами та великою кількістю джерел інформації у поєднанні з традиційною системою контролю знань із меншими затратами коштів;

- зменшення навчального навантаження студентів;

- розвиток навичок самостійного навчання й самоконтролю.

Висновок. Отже, проаналізувавши підходи зарубіжних та українських науковців щодо визначення змішаного навчання, можна дійти висновку, що змішане навчання – це форма навчання, що передбачає поєднання традиційної очної форми із технологіями дистанційного навчання та комбінує активну роботу в аудиторії із технічними можливостями мережі з метою підвищення ефективності навчального процесу. У ході змішаного навчання використовуються як традиційні, так й інтерактивні методи: лекції, лабораторні роботи, практичні заняття, комп'ютерні презентації, комп'ютерне навчання й навчання через Інтернет. Ці методи застосовуються як окремо, так і в поєднанні один з одним.

Упровадження змішаної форми навчання потребує значних зусиль, адже необхідно розглядати нові можливості підвищення ефективності навчального процесу. Вирішення цього питання потребує внесення змін у нормативну базу, перепідготовку кадрів. Також потребує посилення дослідницької і методичної роботи вчених та викладачів, які займаються розробкою стратегій, форм і методів здійснення змішаного навчання, а також використання сучасних засобів і технологій у навчальному процесі. Фактично, розвиток змішаної форми навчання може стати одним із ключових напрямів модернізації сучасної освіти.

Таким чином, на сучасному етапі традиційна система потребує модернізації. Завдяки використанню технологій змішаного навчання студент і викладач можуть плідно співпрацювати не лише під час занять в аудиторії, а й за межами освітнього закладу. Але при цьому не слід відмовлятися від традиційних методів навчання, які в деяких навчальних ситуаціях незамінні для відпрацювання певних умінь і навичок. Тому на сьогодні змішана форма навчання є оптимальним варіантом організації навчального процесу у вищих навчальних закладах України. Виходячи із вищезазначеного, можна

констатувати, що за умови ретельного планування навчального процесу та обґрунтованого добору засобів змішане навчання є набагато ефективнішим, ніж інші форми навчання і дає студентіві більше можливостей для здобуття якісних знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабенко В. Г. Дистанційне навчання – від теорії до практики / В. Г. Бабенко, О. М. Бабенко // Праці Таврійського державного агротехнологічного університету : збірник науково-методичних праць. – Мелітополь : ТДАТУ, 2009. – № 13.

2. Балик Н. Технологія змішаного навчання у процесі вивчення сучасних інформаційних технологій студентами хіміко-біологічних факультетів педагогічних університетів / Н. Балик, Г. Шмигер // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2011. – № 1. – С. 9-17. – (Серія «Педагогіка»).

3. Гуревич Р. С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід : навчальний посібник / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, Л. С. Шевченко ; за ред. Р. С. Гуревича. – Вінниця : ТОВфірма «Планер», 2012. – С. 112.

4. Рашевська Н. В. Змішане навчання як психолого-педагогічна проблема / Н. В. Рашевська // Вісник Черкаського університету. – 2010. – Вип. 96. – Ч. 4. – (Серія «Педагогічні науки»).

5. Шуневич Б. І. Тенденція розвитку складових частин організації дистанційного навчання / Б. І. Шуневич // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Львів : ЛНУ, 2009. – № 653. – С. 231–239.

6. Blended learning. University of Cambridge [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.cambridgeesol.org/what-we-do/current/blended.html>.

7. Bonk C. J. The handbook of blended learning environments: global perspectives, local designs. San Francisco: Jossey-Bass / C. J. Bonk, C. R. Graham. – Pfeiffer, 2006. – P. 5.

8. Charity Eyre. Basic Ingredients for Blended Learning Success: Overcoming common challenges in any blended learning implementation [Electronic resource] / Eyre Charity. – Mode of access : <https://www.edsurge.com/n/2013-09-17-basic-ingredients-for-blended-learning-success>.

9. Charles D. Dziuban. Blended Learning [Electronic resource] / Charles D. Dziuban // Center for Applied Research. Research Bulletin. – 2004. – № 7. – Mode of access : net.educause.edu/ir/library/pdf/ERB0407.pdf.

10. Clayton Christensen Institute for Disruptive Innovation. Blended Learning [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.christenseninstitute.org/key-concepts/blended-learning-2/>.

11. Garrison R. Blended Learning: Uncovering its Transformative Potential in Higher Education. Internet and Higher Education / R. Garrison & H. Kanuka, 2007. – P. 95–105.

12. Martyn Margie. The hybrid online model: Good practice. Educause Quarterly / Margie Martyn. – 2003. – P. 18–23.

13. Massie E. Blended Learning: The Magic is in the Mix, in The ASTD E-Learning Handbook / E. Massie. – New York : McGraw-Hill, 2002. – P. 59.

Дата надходження до редакції: 10.06.2015 р.